

ALGUNS ASPECTES DE LA PRIMITIVA LEGISLACIÓ DE LES CLARISSES CAPUTXINES. ESPIRITUALITAT I VIDA QUOTIDIANA

VALENTÍ SERRA DE MANRESA

1. ÀNGELA SERAFINA PRAT I LES CONSTITUCIONS DE BARCELONA (1603)

Al començament de l'època moderna i durant el període renaixentista, les successives reformes desenvolupades a l'interior de l'Orde de santa Clara, primer la que promogué Santa Colette de Corbie (1406) i, després, la suscitada per Maria Llorença Llong juntament amb les primeres clarisses caputxines (1538), maldaren per tornar als mateixos ideals de pobresa i visió fraterna de la vida comunitària volguts per sant Francesc i santa Clara d'Assís, tal com es posà ja en relleu a l'estudiar els elements configuradors de la vida fraterna en les primeres Constitucions de les caputxines catalanes.¹ No pas en va, a l'hora d'estructurar i consolidar la primera implantació de clarisses caputxines als territoris hispans, la intrèpida caputxina manresana

1. Vg. J.M. SEGARRA, «Elements de vida fraterna en les primeres Constitucions de les clarisses caputxines de Barcelona», dins *Estudios Franciscanos* [= *Est.Fr.*] 84 (1983) p. 33: «En el primer capítol se'ns parla ja de 'pobres Sors'. Pobresa i fraternitat sempre unides. Acceptar la Regla de Santa Clara significa optar, d'entrada, per una vida pobra. Aquesta pobresa, però, no és sols l'esforç personal de cada germana. Tota la fraternitat hi queda implicada. Pobresa que cal que quedi reflectida en l'austeritat de les estructures externes del monestir. El treball és condició de pobres».

Àngela Serafina Prat maldà per fer traduir al català, amb algunes adaptacions, les Constitucions de les monges caputxines de Nàpols i Milà.² De fet, sor Àngela Serafina trobà en el text de les Constitucions de santa Colette³ i en els Estatuts de les primeres caputxines un model idoni per a la primera comunitat de clarisses caputxines de Barcelona, i per això, la mare Serafina gustosament adoptà la legislació coletina i la completà en alguns punts extrets de les Constitucions dels framenors caputxins: pobresa total i radical, austeritat, intensa vida de pregària, senzillesa i germanor en l'experiència comunitària.

Cal assenyalar que en el text de les Constitucions de Barcelona figura un aspecte molt remarcable: la volguda incorporació de la versió catalana (la primera que es coneix!) del Testament de Santa Clara,⁴ col·locat, segons la tradició caputxina, entre el text de la Regla i el de les Constitucions. S'ha d'esmentar, que el text del Testament de Santa

2. En l'escrit episcopal d'aprovació de les Constitucions (Barcelona, 10 gener 1603), el bisbe Alfons Coloma hi fa esment directe de l'influx de les coletines i de les caputxines de Nàpols i Milà: «Aquesta regla [l'h]avem obtinguda gràcies al Senyor, ab les declaracions del reverent pare fra Guillem de Cassal [...] També [h]avem obtingudas las addicions de Maria Llorença Longa fundadora del Monestir de Santa Maria de Hierusalem en Nàpols, que fonch la primera que féu tornar a observar las preditas declaracions, y finalment los estatuts del monestir de santa Pràxedes de Milà, de las quals havem pres tot lo quens convenia pera la conservació del bon assento de aqueix Monestir» (vegeu la *Regla Segona del gloriós Pare Sant Francesch, donada a la gloriosa Santa Clara, y confirmada per lo Santíssim Pare Papa Innocencio Quart. Ab las necessàries declaracions, addicions y correccions fetas per lo Reverendíssim Pare fra Guillem de Casal, Ministre General de l'Orde de Sant Francesch, y per lo molt Reverent Pare Procurador General dels Pares Caputxins y altres Religiosos. Per lo molt illustre y Reverendíssim Senyor don Alonso Coloma, Bisbe de Barcelona, donadas a las Monjas Caputxinas del Monestir de Santa Margarida de la mateixa Ciutat*. Barcelona, Imp. Gabriel Nogués, 1644, f. 8).

3. Nascuda l'any 1381, una vegada morts els seus pares donà els béns als pobres, vestí l'hàbit del Terç Orde franciscà i visqué un temps retirada. Després es féu clarissa i, amb llicència de la Santa Seu, reformà molts monestirs de menoretetes i àdhuc de framenors, els quals féu tornar a la primitiva forma de vida franciscana, principalment a través de l'observança de la pobresa, i de la pregària i penitència. Morí l'any 1447. Sobre santa Coleta, reformadora del Segon Orde franciscà hi ha diversos estudis i biografies. Vegeu, per exemple, l'elaborat pel famós arxiver i paleògraf, Mons. André PIDOUX, *Sainte Colette (1381-1447)*, Paris, Lib. Lecoffre & J. Gabalda, 1907, que fou publicada dins la col·lecció hagiogràfica francesa «Les Saints», etc.

4. «A més del Ms. català del Testament (obra del segle XVIII conservat a Pedralbes) citat a la pàgina 136, cal fer especial esment de l'antiga traducció catalana, realitzada l'any 1603 i publicada a Barcelona l'any 1644, de la Regla i Testament de santa Clara, emprada per les primeres generacions de clarisses caputxines catalanes» (citad de la

Clara és absent en les diverses edicions de les Constitucions coletines, i també es troba a mancar a les Constitucions de les caputxines de Nàpols. Aquesta versió catalana dels textos legislatius de les caputxines, fou realitzada, a petició del bisbe Alfons Coloma, pel doctor Francesc Broquetes⁵ i, segons sembla, se'n féu ja una primera edició impresa⁶ l'any 1603, la qual seria reeditada als obradors tipogràfics de Gabriel Nogués, parent de sor Isabel i sor Àngela Astorch l'any 1644. En aquesta reedició, que és el text que ha arribat fins als nostres dies,⁷ hi trobem la

nostra recensió crítica a la traducció catalana dels escrits de sant Francesc i santa Clara [editada l'any 1988 per la col·lecció «Clàssics del cristianisme»], dins *Est.Fr.* 90 (1989) pp. 314-315).

5. «Ego Franciscus Broquetes S. Theologiae Doctor, ac eiusdem in Barcinonensi Universitate publicus interpres, legi quanta diligentia potui librum hunc regulae declarationum, & constitutionum Capuchinarum [sic] sanctimonialium iussu admodum Illustris, ac Reverendissimi domini D. Ildephonsi Coloma Barcinonensis Episcopi, & nihil in eo reperi Catholicae fidei, aut bonis moris repugnans, imo qui typis commutatur iudico dignissimum. Barcinone 3 Idus Februarii, anno virgineo partu 1603» (dins: *Regla Segona del Gloriós Pare Sant Francesch...*, Barcelona 1644, f. 1).

6. Ho explica sor Isabel Astorch: «Desde el principio de la fundación de la sagrada religión de capuchinas en esta ciudad de Barcelona, la santa Madre procuró por medio del Ilmo. Sr. Obispo don Alonso Coloma y de otras personas, y muy principalmente por medio de los PP. capuchinos, obtener de Roma y de Nápoles la Regla y las constituciones de la religión de monjas capuchinas; y después de recibida, el Rdo. Doctor Francisco Broquetes, por encargo del Sr. Obispo que tanto amaba a la santa Madre, y era electo para la sede de Cartagena, nos hizo la caridad de traducirla del italiano al catalán y aquí mismo fue impresa y mandada estampar a 2 de febrero de 1603, antes que el dicho Sr. Obispo se trasladase a Cartagena» (vegeu I. TORRADELOT, *Crónicas de la Orden de las Monjas Capuchinas en España*. Vol.I, Manresa 1907, p. 373). Vegeu, també, dins *Regla Segona del Gloriós Pare Sant Francesch...*, Barcelona 1644, f. 3: «Nos Ildephonsus Coloma, Dei & Apostolicae Sedis gratia Barcinonensis Episcopus, ac Regius Consiliarius visa superiori approbatione de mandato nostro facta per Reverendum Franciscum Broquetes Doctorem Theologum concedimus licentiam imprimendi, & divulgandi in nostra Dioecesi librum hunc Regulae Sanctae Clarae declarationum illius, & constitutionum a nobis datarum monialibus Capuchinis. Dat. Barcinone in nostro palatio Episcopali die 12 Ianuarii, anno ab ortu Christi 1603».

7. El pare Joan Fogueres també parla d'una primera edició publicada l'any 1603 a instàncies del bisbe Alfons Coloma: «Lo mandó imprimir en lengua Cathalana, y de su mano entregó el Libro a la Madre Serafina a dos de Febrero de 1603, imponiendo el precepto de Santa Obediencia a ella, y a las Monjas, y a las otras Abadesas y Religiosas, que en adelante profesaren, la guarda y observancia de dicha Regla, Declaraciones y Constituciones» (vegeu J. FOGUERES, *Epítome de la admirable vida de la V.M. Sor Ángela Margarita Serafina, Fundadora de las Religiosas Capuchinas en España, y de algunas de sus hijas*, Barcelona 1743, p. 158).

versió catalana de la Regla i Testament de santa Clara, juntament amb la traducció al català de les Constitucions coletines i els Estatuts dels monestirs de Milà i Nàpols i, òbviament, amb les adequacions pròpies dictades pel bisbe Coloma, afegides com a fruit de la primera experiència de vida comunitària de les monges caputxines de Barcelona.

Aquestes Constitucions barcelonines, amb els retocs que hi donà també sor Àngela Astorch, quan en demanà l'aprovació pontifícia des de la seva condició d'abadessa de les caputxines de Saragossa, foren adoptades, al llarg del segle XVII per diversos monestirs hispans de clarisses caputxines, i se'n feren algunes edicions en el transcurs de tot el segle dissetè i àdhuc divuitè⁸ i dinovè. Per exemple, al final del segle, l'any 1693, per disposició expressa de fra Sever Tomàs Auter, bisbe de Tortosa, aquestes Constitucions foren adoptades, encara, per les clarisses caputxines de Castelló de la Plana,⁹ quan hi fundaren convent. Tanmateix, elles hi afegiren algunes particularitats i lleugeres modificacions,¹⁰ a la llum de les Constitucions de Saragossa,¹¹ adés

8. Vg., entre d'altres, les Constitucions publicades a Toledo l'any 1647, i les editades a Madrid el 1774: *Regla de la Gloriosa Santa Clara, con las Constituciones de las Monjas Capuchinas del Santísimo Crucifijo de Roma, reconocidas, y reformadas por el Padre General de los Capuchinos. Y con las adiciones a los Estatutos de dicha Regla, sacadas de las que el Ilustrísimo Señor Don Alonso Coloma, Obispo de Barcelona dió a las Monjas Capuchinas de la misma Ciudad, en el principio de su Fundación el año de 1603. Que después la Santidad de Paulo V, de fel[iz]. rec[ordación]., por Breve particular concedió a la Abadesa y Monjas del Convento de Santa Clara de Valencia, en 22 de agosto del año 1617. Que es la que hoy guardan las Monjas Capuchinas de Castilla. Año 1647*, Madrid, Imp. Luis Sánchez, 1774.

9. «[Por] Las monjas capuchinas de la Primera Regla de Santa Clara de la Villa de Castellón de la Plana, que son de nuestra jurisdicción, nos ha sido presentado un volumen de Constituciones y Estatutos, muy conformes a la primera Regla de la Gloriosa Madre Santa Clara, y a las que la Madre Angela Serafina, de buena memoria, restauradora [instituidora!] de las Monjas Capuchinas en la Corona de Aragón, recogió y ordenó, sacadas de varias declaraciones, etc.» (vegeu *Regla Primera de la gloriosa Madre Santa Clara, y Constituciones de las Monjas Capuchinas de Castellón de la Plana*, València 1696, f. 45).

10. Vegeu *Estatutos y Ordenaciones que dio el Padre Doctor Don Enrique Perellós y Rocafull, Presbytero, a las Monjas Capuchinas del Convento de la Sangre de Christo y de la Purísima Concepción, que les fundó en Castellón de la Plana, dirigidos y ordenados por el P. Joachin Thomàs, Prepósito de la Casa Professa de la Compañía de Jesús*, dins *Constituciones de las Monjas Capuchinas de Castellón de la Plana*, València 1696, ff. 219-235.

al·ludides, que foren escrites l'any 1629 per la beata Astorch seguint, o copiant, quasi literalment, el model del text barceloní. Per exemple, cal esmentar l'afegit castellanenc de la fórmula d'absolució «in articulo mortis», com també un petit compendi de doctrina sobre la vida religiosa,¹² col·locat al final del text constitucional.

Les Constitucions de les primeres caputxines mantingueren, doncs, tal com més amunt s'esmentava, un fort influx de la legislació de les clarisses reformades o coletines, segons es llegeix en la introducció de les diverses edicions de les Constitucions revisades a la llum de les disposicions tridentines.¹³ Les primitives Constitucions de Barcelona de l'any 1603 es reeditaren diverses vegades, car era un text que, si s'observava, evitava la relaxació i afavoria tothora la quietud i recolliment propi de les primitives caputxines,¹⁴ segons s'indica a les ratlles introductòries escrites pel bisbe Alfons Coloma. Per això, uns anys abans de la reforma dels textos legislatius, suscitada ran de l'aparició del Codi de Dret Canònic de 1917, quan s'incentivà la preparació d'un text legislatiu unificat per als diversos monestirs de

11. «Y que son las mismas Constituciones (menos algunas pocas cosas, que el Dr. D. Enrique Perellós ha mudado y variado para mayor rigor y observancia de vida), que a instancia de las M[onjas] Capuchinas de Zaragoza aprobó y Confirmó el Pontífice Urbano VIII» (vg. *Regla Primera. Capuchinas de Castellón de la Plana*, València 1696, f. 46). Pel que fa al text de les Constitucions de Saragossa, Vg. *Regla Primera de la Gloriosa Madre Santa Clara, y Estatutos y Constituciones de las Monjas Capuchinas*. Saragossa, Imp. J. de Lanaja, 1629.

12. *Ibidem*, ff. 225-228: «Fórmula de absolución que se ha de dar a las Religiosas en el artículo de la muerte, o quando estan agonizando»; «Algunas doctrinas para Religiosas», etc.

13. Per exemple, en la portada d'una versió castellana del 1619 hi llegim: *Constituciones de las Monjas de la primera Regla de Santa Clara, debaxo de la institución, y reformación de la Beata Colecta [sic], Reformadora de la dicha Orden, las quales Constituciones fueron hechas con autoridad Apostólica por Fr. Guillermo Casal, Ministro General [...] y reformadas en Roma, conforme los decretos del Concilio Tridentino, y según como agora las guardan las Monjas del Santísimo Crucifijo de Roma*. Madrid, Por Luis Sánchez, 1619. Al final d'aquesta edició hi diu, explícitament: «Fin de las Constituciones hechas en Gebena de la Provincia de Borgoña en el año del Señor 1434, a los 29 de Setiembre, el año tercero del Papa Eugenio Quarto, y reformadas en Roma el año del Señor 1610, a los 20 de noviembre, en el año sexto del Papa Paulo Quinto» (*Ibidem*, f. 76 v).

14. «Apartadíssim de ocasions de relaxació, y molt acertat pera la quietut, y profit espiritual de les ànimes, que tindrien ànimo de passar per la observància dell» (vegeu *Regla Segona del Gloriós Pare Sant Francesch...*, Barcelona 1644, f. 6).

monges caputxines –que, finalment, fou aprovat el 12 de juliol de 1927 pel papa Pius XI, i traduït a diverses llengües–¹⁵ aquestes primitives Constitucions de Barcelona, amb les modificacions introduïdes per sor Àngela Astorch, vegeren, encara, una cinquena edició, publicada l'any 1915 a la Ciutat Comtal, amb un apèndix legislatiu integrat pel decret *Quemadmodum* (en contra de l'anomenada «cuenta de conciencia»¹⁶ i sobre els confessors extraordinaris, datat a Roma el 17 de desembre de 1890); també pel decret *Sacra Tridentina Synodus* (que afavoria la comunió quotidiana de les religioses, datat a Roma el 20 de desembre de 1905), pel decret *Cum de sacramentalibus* (sobre els confessors ordinaris i extraordinaris de monges, donat pel cardenal Vives i Tutó, prefecte de la llavors anomenada «Sagrada Congregació de Religiosos», el dia 3 de febrer de 1913); i, finalment, per la instrucció *Inter ea*, publicada per tal d'evitar l'endeutament de les comunitats, amb préstecs gravosos, signada a Roma el 30 de juliol de 1909.

A propòsit de la pervivència i validesa del text constitucional de les caputxines de Barcelona, s'ha escrit que, malgrat respondre «a una mentalitat espiritual molt concreta i a una sensibilitat cultural molt determinada, les primeres caputxines catalanes ens donen –amb la redacció de les seves Constitucions– una imatge de sinceritat i de franciscanisme retrobat, de recuperació de la inicial experiència»,¹⁷ i són, encara avui, un text legislatiu globalment vàlid, que pot ajudar a reenfocar, de bell nou, la concepció franciscana de la vida

15. Vegeu les *Costituzioni delle monache cappuccine del secondo ordine di S. Francesco e della Prima Regola di Santa Chiara. Rivedute e riordinate secondo il Codice di Diritto Canonico*. Roma, Curia Generalizia dei Minori Cappuccini, 1927; editades en diverses llengües, entre elles la castellana, vegeu les *Constituciones de las Monjas Capuchinas de la Segunda Orden de San Francisco y de la Primera Regla de Santa Clara. Revisadas y ordenadas según el Código de Derecho Canónico*. Roma, Curia Generalicia de los Menores Capuchinos, 1928, etc. Aquestes Constitucions substituïren, a casa nostra, les redactades a petició de sor Àngela Serafina, editades per darrera vegada l'any 1915; vegeu *Regla Primera de la gloriosa Madre Santa Clara y Estatutos y Constituciones de las Religiosas Capuchinas fundadas por la Venerable Madre Angela Margarita Serafina, conforme se practican por las del convento de Santa Margarita la Real de Barcelona. Quinta Edición*. Barcelona, Imp. Altés, 1915.

16. Sobre aquesta qüestió, vegeu el treball del caputxí Pío de LANGOGNE, *La Cuenta de Conciencia. Las confesiones y las comuniones en las comunidades religiosas. Comentarios sobre el Decreto «Quemadmodum» de la Sagrada Congregación de Obispos y Regulares del 17 de Diciembre de 1890*. Barcelona, Tip. Católica, 1891.

17. Vegeu J. M. SEGARRA, *Elements...*, p. 80.

contemplativa a partir de la vivència comunitària de la pobresa, de la igualtat entre les germanes,¹⁸ i del silenci contemplatiu en el clima favorable, i insubstituïble, de la clausura papal.

2. ASPECTES DE L'ESPIRITUALITAT I VIDA QUOTIDIANA DE LES PRIMERES CAPUTXINES HISPANES

Les primeres clarisses caputxines, seguidores incondicionals dels ideals i l'espiritualitat de la mare Serafina, foren: Victòria Fàbregas (que per no poder aportar dot s'havia vist impedida d'ingressar al monestir barceloní de Santa Isabel),¹⁹ Jerònima Roig, Isabel Astorch, Maria Ortiz, Francesca Jornet, Marta Bohigas, Anna Ballester, Clemència Xerentona i Emerenciana Copons, les quals professaren el dia 12 d'agost de 1602. Del protomonestir de Barcelona, en sortiren religioses molt eminents en virtut i santedat, com les germanes Àngela i Isabel Astorch, Marta Bohigas o Catalina de Lara. Aquesta darrera, per exemple, procedia de la noblesa granadina –era la mare del famós predicador caputxí Fèlix de Granada–²⁰ i quan enviudà, ingressà al

18. Amb tot, durant els segles divuitè i dinovè, i a semblança dels frares caputxins, les monges visqueren una certa divisió «classista» dins de la comunitat entre coristes i llegendes: «És cosa molt llastimosa y sensible que las coristas hajan de deixar la obligació del Cor per a que una monja de obediència visca sens fer res y se donia a l'ociositat» (ARXIU DIOCESÀ DE BARCELONA [= ADB], *IV. Ordes Religiosos*, Caputxines [Llig. anys 1705-1887]: Carta de Ramon Capdevila [visitador] a l'Abadessa de les Caputxines de Mataró, Barcelona 19 oct. 1820, s.c).

19. «Victoria Fábregas, natural de Barcelona, Novicia, que por falta de dote no pudo profesar en el Convento de Santa Isabel, y a quien la Santa Madre aseguró sería Monja Capuchina» (vegeu J. FOGUERES, *Epítome de la admirable vida...*, p. 121).

20. Ingressà a l'Orde caputxí, dins de la Província de framenors caputxins de Catalunya, el 30 de maig de 1597. Destacà com a notable erudit i predicador. Formà part de la primera comunitat caputxina de Madrid, i fou ministre provincial i cronista de la Província de Castilla. Escriví els interessantíssims *Anales de los Frailes Menores Capuchinos de Castilla*. *Opúsculo inédito, escrito por el M.R.P. Félix de Granada, Provincial y Cronista que fué algún tiempo de la Província de la Encarnación de las dos Castillas*, publicats a Salamanca l'any 1910. Morí a Torrijos el 2 d'abril de 1641 (vegeu BUENAVENTURA DE CARROCERA, *Necrologio de los Frailes Menores Capuchinos de la Provincia del Sagrado Corazón de Castilla [1609-1943]*, Madrid 1943, p. 88 i, també, BASILI DE RUBÍ, *Necrologi dels frares menors caputxins de la província de la Mare de Déu de Montserrat de Catalunya i Balears [1578-1944]*, Barcelona 1945, p. 92).

monestir de caputxines de Barcelona, d'on sortí l'any 1615 per tal d'endegar la fundació de monges caputxines a Madrid. Catalina de Lara, els dies 16 i 26 de maig de 1611 rebé, a Barcelona, la visita del seu fill Fèlix de Granada, prèvia concessió de la Santa Seu, atorgada el mes d'abril de 1611.²¹

Les primeres caputxines, per desig exprés de sor Àngela Serafina Prat, maldaren per tal de connectar amb els mateixos ideals i les aspiracions de les caputxines italianes, tal com es recull a les pàgines introductòries de diverses edicions de la Regla i Constitucions, publicades ran de les primeres expansions de les clarisses caputxines pels territoris ibèrics. Aquestes religioses, inicialment, foren anomenades «monges caputxines de la Mara [sic] Seraphina del Orde de Santa Clara», tal com apareix en la documentació.²²

En fundar, per exemple, l'any 1696 el monestir a la població de Castelló de la Plana, més amunt esmentada, les monges caputxines recordaven, encara, amb agraïment, que les seves germanes del protomonestir de Barcelona: «añadieron a ellas unas ordinaciones de la *quondam* María Lorenza Longo, fundadora del Monasterio de Santa María, llamada de Hierusalem, en la Ciudad de Nápoles, y también unos estatutos del Monasterio de Santa Práxedes de Milán».²³ Amb tot, la vinculació de les primeres monges amb els framenors caputxins s'afeblí moltíssim a partir de 1618, quan el papa Pau V, a petició dels mateixos frares caputxins, els prohibí la cura espiritual de les monges caputxines,²⁴ iniciant-se llavors un procés de «desfranciscanització»,

21. «Ottener licenza che fra Felice di Granata, cappuccino, possa per una o due volte andare a parlare a suora Maria di Lara, cappuccina, sua madre et fondatrice del convento de' cappuccine di Barcellona, essendo anco il sopradetto fra Felice, cappuccino della provincia di Catalogna». Al marge hi ha una nota que diu «concessum pro die 16 et 26 maii 1611» (ARCHIVIO SEGRETO VATICANO [= ASV], S.C. *Vescovi e Regolari, Positiones*, 1608 C-M, [Roma, abril 1611], ff. s.n.]. Regestat per V. CRISCUOLO, *I Cappuccini e la Congregazione Romana dei Vescovi e Regolari*, Vol. IV, Roma 1992, p. 563, doc. 494.

22. ARXIU DIOCESÀ DE GIRONA, *Salaria quesitorium*, Reg. U-321, 10 abril 1617, f. 191.

23. Vegeu *Regla Primera...*, València 1696, f. 51 ss.

24. «Summus Pontifex, considerans curam monialium instituto capuccino non admodum consentaneam esse, atque fratribus distractionem et incommoda afferre posse, auctoritate apostolica statuit, ut ii in posterum earum monialium curam, regimen et administratorem non sumerent neque quamvis auctoritate ad illam suscipiendam compelli possent» (vg. MELCHOR DE POBLADURA, *Historia Generalis OFMCap.* Pars Prima, Romae 1947, p. 363).

reflectit, sobretot, a través de les lectures de textos espirituals que realitzaven les caputxines, aconsellades per sacerdots i religiosos d'altres corrents espirituals, principalment jesuïtes. Per aquesta raó, a les biblioteques conventuals de les caputxines hispanes, no és estrany que hi figuressin els autors més clàssics de l'ascetisme jesuític, principalment les obres del pare La Puente i del pare Rodríguez.

Curiosament, és força sorprenent, que alguns frares caputxins, especialment a Suïssa i Alemanya, en aquests mateixos anys, tinguessin la cura espiritual d'altres religioses (com cistercenques, agustines o benedictines), tal com ho posà en relleu el pare Melchior de Pobladora,²⁵ en redactar la *Història General de l'Orde*. Amb tot, les primeres caputxines hispanes, l'any 1625, pregaren a la Santa Seu que els fos concedit, per tal de romandre en el rigor i les asprors de l'austeritat caputxina, de mantenir com a confessor ordinari i extraordinari sacerdots de l'Orde caputxí. Tanmateix, la Congregació de Bisbes i Regulars només concedí, a les caputxines, el servei de sacerdots caputxins com a confessors extraordinaris de les comunitats, sempre previ un examen i autorització expressa de l'Ordinari diocesà, tal com es recull a la documentació servada als arxius vaticans.

En la mateixa petició, suara al·ludida, les monges suplicaren que cada any hi hagués la visita pastoral a les comunitats,²⁶ i que fos prohibit l'accés de les dones a llurs monestirs de Barcelona, Girona, València, Alzira, Saragossa i Madrid, a excepció de les postulants que demanaven d'ingressar i, també, suplicaren que els fossin tapiades les finestretes-combregadors que hi havia en alguns confessionaris, tot pregant que se les autoritzés, tanmateix, a obrir combregadors en llocs ben visibles,²⁷

25. Vg. MELCHOR DE POBLADURA, *Historia Generalis OFM Cap.* Pars Secunda, Vol.II, Romae 1948, p. 446: «Aliarum religiosarum sororum directio».

26. A les primitives Constitucions de Barcelona se'ns indica en què havia de consistir aquesta visita: «Lo que en la visita inquirirà el Visitador, serà, primerament, sobre los fonaments de la Regla, ço és, la obediència, pobreza, castedat y clausura perpètua. Després inquirirà, cóm se diu lo divinal ofici de dia y de nit, com se parla al torn y a la rexa, de las provisions de casa, del servey que's fa a las malaltas, o molt vellas, que tenan tanta necessitat com las malaltas. De la abundància y valor dels vestits, de la observància dels dejunis y abstinèncias, de la negligència de las superiores y discretas, de la observància de la forma de vida y presents constitucions, etc.» (vegeu *Regla Segona del Gloriós Pare Sant Francesch...*, Barcelona 1644, f. 327).

27. «Le monache cappuccine delle città di Barcellona, di Girona, Valentia, della Villa di Alzira diocesi di Valentia, di Saragozza et di Madrid, quali

prop del presbiteri. No és, doncs, estrany, que les primitives caputxines fossin vistes pels seus contemporanis com a dones de sòlida virtut i aspra mortificació,²⁸ agraciades amb dons contemplatius, com la pregària contínua,²⁹ o bé amb sovintejats raptés, com els de sor Àngela Serafina i, sobretot, els de sor Marta Noguera,³⁰ també manresana, que despertaren l'interès de l'autoritat diocesana, la qual prohibí la divulgació dels fenòmens.³¹

Sor Marta havia nascut l'any 1774 a Manresa de família molt cristiana, però fou pervertida per uns estadants de la casa on habitava.³² Després d'una vida molt mundana,³³ visqué una llarga temporada d'intenses

professano la prima regola di Santa Chiara et vivono soto el governo et giurisdittione degl'ordinarii dei luoghi sudetti, per poter più facilmente conservarsi nella perfezzione e rigore del loro modo di vivere, supplicano a dar gl'infrascritti ordini. Primo, che per loro confessori, tanto ordinarii como straordinarii, se gli assegnino frati dell'Ordine de cappuccini. Secondo, che li loro monasterii et ciascuno di essi siano visitati dagl'Ordinariii almeno una volta a l'anno. Terzo, si prohibisca, sotto gravi pene et censure, che in detti monasterii, né in alcuno di essi, si possa introdurre donna secolare di qualsivoglia conditione senza licenza della Santa Sede Apostolica, eccetto per farvisi monache. Quarto, che si murino tutte le fenestrelle delli confessionariii, che servono per la communione et stanno in luoghi rimoti, et si facciano in chiesa et in luogo publico» (ASV, S.C. *Vescovi e Regolari, Registra Regularium*, 34 [Roma, 7 ottobre 1625] f. 318). Regestat per V. CRISCUOLO, *I Cappuccini e la Congregazione Romana dei Vescovi e Regolari*. Vol. VIII, Roma 1999, pp. 275-277, doc. 155.

28. «Sin lisonja alguna les doy esta alabança por su sólida, y excelente virtud, rara mortificación, dulce y santa conversación, sencilla, etc.» (vegeu G. ROIG JALPÍ, *Epítome histórico de la muy ilustre ciudad de Manresa*, Barcelona 1692, p. 401).

29. Consta, per exemple, en la vida de sor Eufrasina Berenguer († 1642), on se'ns indica que gaudia d'una «continua presencia de Dios» (vegeu I. TORRADEFLOT, *Crónicas...*, Vol. I, Manresa 1907, p. 419).

30. «Sus raptos eran tan frecuentes que apenas transcurría día que no los tuviere»; (*Ibidem*, p. 421).

31. Vegeu la *Relación de lo que ha ocurrido con Sor Maria Marta Noguera, religiosa lega capuchina de esta ciudad*, dins: ADB, IV. *Ordes Religiosos*, caputxines (Llig. anys 1772-1899): «Que no se permita publicar en el convento ni fuera de él, las revelaciones, visiones y apariciones, que tal vez haya tenido, o tuviere sor Marta», Barcelona 16 febrer 1803, s.f., etc.

32. Vegeu *La enamorada de l'home més hermós del món. Autobiografía de Na Maria Noguera y Valèri, Natural de Manrèsa*, Manresa 1911, cap. VI: «Els pares admeten en casa uns estadants hipòcrites y corruptors»; cap. VII «Obligada a passar el dia en companyia dels estadants és pervertida per ells»; cap. VIII: «Es portada a presenciar infernals espectacles en una casa de perdició», pp. 18-25.

33. Era experta en l'art del festeig, i en cançons mundanes que tocava acompanyada

penitències,³⁴ que inicià a partir d'escoltar, molt fructuosament, les prediques quaresmals d'un frare caputxí.³⁵ Amb el temps, Marta Noguera s'anà disposant per tal d'esdevenir caputxina, especialment després de passar la Setmana Santa (segurament de l'any 1796) al monestir de Montserrat, on arribà descalça³⁶ des de Manresa; allí féu confessió general amb el pare Borràs. Al cap de tres anys, una volta superades les temptacions de fer-se enrera en el camí de conversió,³⁷ i

de la guitarra: «Me vas donar en èsta casa a tot art de festèj y compliments de mos divertiments, ab tanta sutilèsa y pràctica, que no hi havia qui me vencés ni passés al devant; que a tots guanyava y vencia [...] Aprenguí a cantar ab gran primor follies y romanços de amor; y per acompanyarme en lo primor de la vèu y tòns de lo que cantava, vas apèndre ab gran afició el tocar el salteri y sonar la guitarra» (vg. *La enamorada...*, pp. 32, 62-63).

34. Per exemple, en ple hivern, acudia a la primera missa a la Seu de Manresa, descalça i amb poca roba: «Antes de les quatre de la matinada, me'n anava ab dissimulo a la Sèu, tota descalça y nua de pèus y de cames. Allí oia la primera missa» (vegeu *La enamorada...*, p. 141. Vegeu, també, el cap. XLIV: «Fa el pensament de retirar-se al Montseny a fer penitència», etc). Les deixuïnes eren rigoroses i fins el vessament de sang: «Entre die y nit me donava très vegades una gran y llarga dexuïna fins a derramar la sang en terra» (*Ibidem*, p. 103), etc.

35. Era durant un sermó predicat pel pare Ambròs de Vallfogona, en les Quaranta Hores del dilluns i dimarts sant de 1795, a la Seu de Manresa: «Y còm si el metex predicador sabia lo que passava per mi; me va endevinar tots los meus intents, y començá lo sermó de èsta manera, dient: 'Tu, donzèlla, que ab tantes ànsies y anhèlos vas buscant lo espòs més hermós de èntre tots los hòmens, y que tants anys ha que vas en busca de ell, traspasant tot y patint tantes angústies y afliccions, que te causa lo amor que tens als hòmens; vina, vina a Jesús. Èst és lo més hermós de èntre tots los fills dels hòmens. No's pòts trobar cap de més hermós: perquè és sobre tota hermosa-ra'. Paraules foren èstes, que me traspasaren la ànima; quedantme tan impreses y grabades en el còr, que no se me han oblidat més», etc. (vegeu *La enamorada...*, p. 88). A la Biblioteca Hispano-Caputxina es conserva una *Quaresma* inèdita, en dos volums, del P. Ambròs de Vallfogona (vegeu V. SERRA DE MANRESA, *Els caputxins de Catalunya de l'adveniment borbònic a la invasió napoleònica: vida quotidiana i institucional, actituds, mentalitat, cultura (1700-1814)*, Barcelona 1996, p. 4 i p. 213).

36. «En havèr passat los portals de Manrèsa, vas [= vaig!] descalçar-me, y vas anar de aquella manera descalça tot lo camí fins a arribar a la vista de la iglésia de nòstra santíssima Mare, lo què desitjava jò moltíssim tot lo camí [...] Al punt que vaig arribar a la iglésia [del Monestir de Montserrat], vas postrarme en tèrra demanant perdó al senyor Déu y a la santíssima Mare sua, que tant los havia ofès, ab moltes llàgrimes y sospirs» (vegeu *La enamorada...*, pp. 95-96).

37. Vg. *La enamorada...*, Cap. XLIII: «Patèx tan violentes tentacions, que está per tornar atrás del camí emprès». Aquestes temptacions eren de tipus carnal: «Al punt que vas convertirme, me entremen unes tentacions, que no les havia tingut may, en

vençuda la gran oposició familiar, ingressà el 1798 a les caputxines del monestir de Barcelona,³⁸ ajudada del seu confés, mossèn Esteve Calveras, i del caputxí Ambròs de Vallfogona. Sor Marta morí en opinió de santedat l'any 1830, després de passar una època de moltes desolacions espirituals i notables dificultats en la pràctica de l'oració.³⁹ Marta Noguera deixà una suggeridora autobiografia que publicà, l'any 1911, un sacerdot parent seu, mossèn Pau Firmat i Noguera, en les edicions del «Foment de Pietat Catalana».⁴⁰ Posteriorment, l'autobiografia fou traduïda al castellà⁴¹ per tal de donar-hi més abast i difusió entre el jovent.

especial de impurèses; que se encengué en mi un fòc tan gran de lucúria, que de dia y de nit me abrasava. Y ni tots los torments de les penitències y cástigs, que me dava continuament, rès era capaç de desvanèxerme aquèll contínuo combat que me atormentava» (*Ibidem*, p. 110).

38. Seguint les indicacions del director espiritual, el carmelità Albert Pelarroger, que li prohibí de fugir al Montseny a fer penitència, es féu religiosa: «Ja tenia pensat com y de quina manera: estava previnguda de vários instruments per a poder allá [al Montseny] fer penitència: cilicis y dexuplines, cadènes de ferro, el vestit de espart que portava ja aleshòres, y una crèu y Sant Cristo. Ab tot no vas gosar anármenhi; perquè com encara no havia trobat director [...] Estava jò en grandíssima pèna per no havèr pogut trobar lo director, que cercava ab tant d'afany [...] Los meus desitjs eren de anarmen a un aspre desèrt per a fer penitència en soletat. Ell no hi venia bé, y va dirme que aquesta no era la voluntat de Déu; que li demanés me inspiràs qual era sa divina voluntat. Y va començar de inspirarme que fos relligiosa: y lo metex pensament me va inspirar des de aleshòres fins que vas serne» (vegeu *La enamorada...*, pp. 112-113, 155).

39. Vg. *La enamorada...*, Cap. LXXXVI: «Patèx gran desolació de esperit y tentacions; y multiplica les penitències corporals». Cap. LXXXVII: «Busca a Déu en la oració: treballs que hi passa», p. 227: «No hi fèya rès en la oració: perquè hi estava en ella com si fos un tronc: que semblava que la mia ànima estava mòrta per les còses de Déu. Tota la mia oració eren contínues distraccions y les més horrenes tentacions», etc.

40. Ens hi hem referit diverses vegades: *La enamorada del home més hermós del món. Autobiografia de Na Maria [Sor Marta] Noguera y Valèri, Religiosa Caputxina de Manresa (1774-1830)*. Barcelona-Manresa, Foment de Pietat Catalana i Imp. Catòlica de Domingo Vives, 1911.

41. Vg. *La enamorada del hombre más hermoso del mundo. Autobiografía de Sor María [Marta] Noguera y Valeri, Religiosa Capuchina. Versión del catalán por María de las Nieves Cervera Bret, Maestra Nacional*. Barcelona, Ed. Gili, 1956.

3. MARIA-ÀNGELA ASTORCH: ESCRITS I INCIDÈNCIA ESPIRITUAL

De la primera generació de clarisses caputxines emergeix la figura de sor Maria-Àngela Astorch. Nascuda a Barcelona el dia primer de setembre de l'any 1592, fou batejada amb el nom de Jerònima-Maria-Agnès a la parròquia del Pi.⁴² Era filla de Cristòfor Cortey i de Caterina Storch o Astorch, una dona de considerable posició social que havia heretat els béns del seu oncle, a condició que els fills mantinguessin el cognom Storch.⁴³ Un germà de la futura sor Àngela, Josep [Cristòfor] Storch, professà l'any 1609 a l'Orde dels servites.⁴⁴

Jerònima-Agnès Astorch perdé el pare molt joveneta i, poc després, la mare i, segons testimonis documentals d'època, fou guarida, l'any 1599, per la pregària d'intercessió d'Àngela Serafina Prat,⁴⁵ amb qui ingressaria, el 1603, quan Jerònima Astorch només tenia onze anys, com a aspirant a la vida caputxina,⁴⁶ al monestir de Santa Margarida la Reial de Barcelona. Allí prendria el nom de sor Maria-Àngela quan començà el dia 7 de setembre de 1608 el noviciat canònic. Dotada d'una gran comprensió «infusa»⁴⁷ de la llengua

42. Vg. la *Còpia de lo suptancial del Baptisma de la M[ar]e Mariàngela Astorch, Fundadora del Convent de Múrcia, Caputxina*: «Als tres de setembre Any 1592, fonch batejada per mi Joan Vilar, Vicari de la Iglésia Parroquial de Sta. Maria del Pi, Hyerònima, Maria, Ignés, filla de Cristòfor Astorch, y de Chatarina muller sua, foren padrins lo Sr. Miquel Manascal, llibreter, y Maria Manescala donzella y germana sua» (ARXIU PROVINCIAL DELS CAPUTXINS DE CATALUNYA [=APCC], *Caputxines*, Llig. B-5-25, s.f).

43. Poc després de la beatificació de sor Àngela Astorch, es descobrien i publicaven cinc importants documents, que il·luminen l'ambient familiar de la beata caputxina. Vg. J.M. SEGARRA, «Alguns documents inèdits sobre la Beata Maria Àngela Astorch i el monestir de les clarisses caputxines de Barcelona», dins *Est.Fr.* 84 (1983) pp. 363-368.

44. «Cristóbal, religioso en la Orden de los Servitas» (vegeu VICENTE DE PERALTA, «La Venerable Sor María Ángela Astorch», dins: *Est.Fr.* 22 [1919] p. 428).

45. Vg. L.I. ZEVALLOS, *Vida y virtudes, favores del cielo, milagros y prodigios de la V. Madre Sor Maria Ángela Astorch* [sic], Madrid 1733, p. 8: «Resurrección prodigiosa de la Niña, por la oración de la V. Madre Serafina, y Patrocinio de María Santíssima».

46. Ho possibilitava el text de les Constitucions de Barcelona: «Sia de edat de dotze anys complits abans li sia vestit lo [h]àbit de la Religió. Però ninguna fassa Professió abans dels divuyt anys» (vegeu *Regla Segona del Gloriós Pare Sant Francesch...*, Barcelona 1644, f. 100).

47. «Fué examinada por el mayor rigor y habilidad por teólogos, canónigos y

l·latina,⁴⁸ fou molt afeccionada, des de jove, a la lectura dels llibres bíblics, litúrgics i patrístics; per aquesta raó, el reverend Gaspar Gil, confessor de les caputxines de Saragossa –i després bisbe de Vic– lamentava que sor Àngela «fuese mujer, y no poderla ordenar de sacerdote para que predicase».⁴⁹

Àngela Astorch professà la Regla de Santa Clara el 8 de setembre de 1609, i el maig de 1614 fou enviada ja amb el grup de caputxines que fundaren a Saragossa. Allí, inicialment, hi féu de mestra de novícies i de juniores i, l'any 1626, fou elegida abadessa, càrrec que exercí fins al 1636. Mentrestant, el 28 d'agost de 1627, havia obtingut un breu del papa Urbà VIII, en el qual es donava l'aprovació pontifícia al text de les Constitucions de Saragossa,⁵⁰ que era pràcticament calcat del de les Constitucions de Barcelona⁵¹ de 1603, a excepció, com veurem seguidament, de la manera de procedir a l'elecció de l'abadessa.

Sor Àngela Astorch, que el 1639 havia estat, de nou, elegida abadessa de la comunitat, durant l'any 1641 demanà al reverend Aleix de Boixadors que fos el seu director espiritual, i l'any següent, amb ell, començaren a tramitar la fundació de Múrcia, la qual comptà amb

prelados [...] sacando de la entrevista la conclusión de que era ciencia infusa» (vegeu VICENTE DE PERALTA, *La Venerable Sor María Àngela...*, p. 434).

48. Vg. L.I. ZEVALLOS, *Vida y virtudes, favores del cielo...*, pp. 51-52: «Infúndela Dios la inteligencia del Latín, y Divina Escritura. Facilidad y afición que Dios la comunicó a leer Libros Latinos de Escritura y Santos Padres», etc.

49. Recollit per VICENTE DE PERALTA, en el treball: *La Venerable Sor María Àngela...*, p. 435.

50. Vegeu la *Bula y Letras Apostólicas de nuestro muy Santo Padre Urbano, por la Divina providencia Papa Octavo, concedidas en forma de Breve, sub anulo Piscatoris, para la perpetua aprobacion y confirmacion de las Constituciones y Estatutos de las Monjas Capuchinas, con que se guarda la primitiva Regla de la Bienaventurada nuestra Madre Santa Clara. Sacadas a instancia de la Madre Abadesa y demás Religiosas Profesas del Convento de Capuchinas de Zaragoza*, dins *Regla Primera de la Gloriosa Madre Santa Clara, Estatutos y Constituciones de las Monjas Capuchinas*, Sevilla, Imp. Blas de Quesada [1693], pp. 56-69.

51. Així es llegeix en un informe del P. Jacint de Sant Julià, ex-provincial i guardià del convent de Montcalvari: «Son muy ajustadas unas con otras, y conformes no sólo en el sentido, sino casi en las palabras, y (a nuestro sentir) son las mismas las de Çaragoça que las de Barcelona, y copiadas aquellas de aquestas mudando solamente el idioma catalán en castellano» (vegeu *Parecer de Padres en orden a las Capuchinas que de Barcelona habían ido para fundar en Mallorca*; APCC, *Caputxines*, Llig. B-5-25, s.f).

l'autorització reial ja des del 3 de desembre de 1644. Finalment, el 9 de juny de 1645, sor Àngela Astorch, amb algunes companyes, sortí de Saragossa cap a Múrcia per tal d'endegar la fundació del nou monestir, que fou inaugurat el 29 de juny de 1645. Aquesta fundació es vegé interferida diverses vegades pels estralls de la virulent pesta de 1648 i per les devastadores inundacions de Múrcia dels anys 1651 i 1653. Llavors, les religioses s'hagueren de refugiar a «Les Ermites», i de refer el monestir diverses vegades.⁵² L'any 1661, Àngela Astorch renuncià al càrrec d'abadessa perquè es trobava inhàbil, sense memòria i infantilitzada.⁵³ Morí el dia 2 de desembre de 1665, després d'una intensa vida de pregària i penitència, al servei de les germanes,⁵⁴ amb forts i sovintejats exercicis penitencials⁵⁵ que li valgueren una gran fama de santetat i, per aquest motiu, poc després del seu traspàs⁵⁶ s'endegà, el 1668, el procés diocesà de beatificació a Múrcia. Aquest procés⁵⁷

52. Sobre la fundació i primer desenvolupament de la fundació de les monges caputxines a Múrcia, Vg. L.I. ZEVALLOS, *Crónica del observantísimo Convento de Madres Capuchinas de la Exaltación de el Santísimo Sacramento en la ciudad de Murcia*. Madrid, Imp. Vda. Enguera, 1736.

53. «Sin memoria, y como inhábil», en el dir del seu primer biògraf, Luis Ignacio Zevallos (vegeu *Vida y virtudes, favores del cielo...*, p. 236).

54. De qui maldava descobrir, dia a dia, la santetat oculta: «Venero en mis religiosas la santidad oculta que Dios ha infundido en sus almas, tolero sus condiciones y naturales con desengaño que somos vasos quebradizos», etc. (vegeu Àngela ASTORCH, *Mi camino interior. Relatos autobiográficos. Cuentas de espíritu. Opúsculos espirituales. Cartas*. BAC, Madrid 1985, p. 448).

55. «Grandes fueron los rigores penitentísimos destes tres ejercicios de la Cruz, Oración del Huerto y cárcel, o sótano, en que estuvo el Salvador. Pero sin comparación, más cruel y doloroso, fue el que practicó contra su cuerpo virgen, para imitar el Passo de los Azotes; porque enardecida su alma en el amor de Dios, y con los impulsos y ansias de la imitación de Christo, se hazía atar a una Columna, o Madero, y por una o dos Religiosas, confidentes y calladas, a deshora de la noche, de ocho en ocho días, por espacio de siete años, (que después la obediencia modificó esta excessiva crueldad), se hazía azotar con los instrumentos, que diximos, haziendo en ella una carnicería, por imitar a su Amado en el Pretorio de Pilatos y Passo de la Columna» (vegeu L.I. ZEVALLOS, *Vida, virtudes, favores del cielo...*, p. 104).

56. Una acurada descripció de l'estat del cadàver i de la cerimònia de les exèquies, l'ofereix L.I. ZEVALLOS, *Vida y virtudes, favores del cielo...*, p. 247: «Su entierro, exequias, concepto de su santidad [...] Luego que expiró la Venerable Madre, quedó su Cuerpo no feo, denegrido, ni pálido, sin causar horror o temor, como suele suceder en los demás», etc.

57. Pel que fa a la documentació aplegada en aquest procés diocesà, vegeu els quatre volums de la *Copia public[ic]a Processus Aucto[r]ita[te] Ap[osto]lica in Civitate*

seria reobert el 1759. En els anys 1773-1776 foren promulgats els decrets d'aprovació dels escrits, i l'any 1850 el d'heroïcitat de virtuts, amb dictamen mèdic favorable (1926) d'una guarició atribuïda a la intercessió de sor Àngela, que fou revalidada el 1980 per un nou dictamen pericial, reconegut l'any 1981 per la Congregació dels Sants, el qual facilità la beatificació, ocorreguda, finalment, el 23 de maig de 1982.

En la primera fase del procés diocesà de beatificació, a petició de les caputxines de Múrcia, el jesuïta Luis-Ignacio Zevallos publicà el 1733 una extensa biografia de sor Àngela Astorch,⁵⁸ on a més de posar en relleu la fama de santedat de sor Àngela,⁵⁹ ens ofereix notícies, interessantíssimes, sobre la vida i espiritualitat de les primitives caputxines.⁶⁰ En els nostres dies, abans i després de la beatificació de sor Àngela Astorch, han aparegut diversos estudis del seu perfil

Murciae constructi, super virtutibus et Miraculis in specie d[ict]ae Ven[erabile] S[ervae] D[ei] (ARXIU DE LA POSTULACIÓ GENERAL DELS CAPUTXINS [=APost], Sig. 10-A-9 / 10-A-12). Pel que fa a la còpia autèntica dels escrits de sor Àngela Astorch, els trobem a l'arxiu de la Postulació General dels framenors caputxins, aplegats en un volum relligat amb tapes flexibles de pergamí, titulat: *Scritti della Venerabile Serva di Dio Maria Angela Astorch*; (APost, Sig. 10-A-24).

58. Vegeu la ja citada: *Vida y virtudes, favores del cielo, milagros y prodigios, de la V. Madre Sor Maria Ángela Astorch [sic], religiosa capuchina natural de Barcelona; fundadora en la ciudad de Murcia de su Ilust[r]e Convento de Capuchinas, de la Exaltación del Santísimo Sacramento. Por el Padre Luis Ignacio Zevallos, de la Compañía de Jesús*. Madrid, Imp. G. Roxo, 1733.

59. «[H]aviendo muerto con fama de santidad, y heroica virtud, en este Convento observantissimo de Madres Capuchinas Descalças en la Ciudad de Murcia, año 1665, su grande Fundadora, la esclarecida Virgen, Esposa de Christo y V. Madre Sor María Ángela Astorch, procuraron y consiguieron inmediatamente a su fallecimiento, como tan buenas Hijas, sus Religiosas y Súbditas, se formasen Processos Jurídicos ante el Ordinario, el Ilmo. Señor D. Matheo Legassa Bogueyro, Arçobispo Obispo de Cartagena», etc. (*Ibidem*, f. 8 v). Vegeu, sobretot, *De Venerabili Angela Maria Astorch, Fundatricis Monasteriorum Caesaraugustani et Murciensis Monialium Capuccinarum. Commentariolus erutus ex Actis illius causae exhibitis S.S. Rituum Congregationi*, Romae 1827.

60. Vegeu L.I. ZEVALLOS, *Vida y virtudes, favores del cielo...*, pp. 538-573: «1. Elogio de aquella gran muger y V. Madre Sor Francisca Gertrudis Díez de Béjar; 2. Elogio de la Madre Sor María Inés de Villaseca; 3. Elogio de la Madre Sor Clara de Sessé; 4. Elogio de la Madre Sor Arcángela Amatrain; 5. Elogio de la Madre Sor Isabel Antonia Salabert».

biogràfic,⁶¹ espiritualitat eclesial⁶² i litúrgica,⁶³ aspectes místics⁶⁴ i, també, l'edició íntegra dels escrits⁶⁵ que els confessors i biògrafs d'Àngela Astorch, quan s'escaigué, li havien ordenat d'escriure i ja havien valorat moltíssim,⁶⁶ destacant-ne l'especialíssim vessant contemplatiu.⁶⁷

Sor Àngela fou devotíssima del Sagrat Cor de Jesús,⁶⁸ i divulgadora d'aquesta devoció cristològica uns anys abans de les revelacions de

61. Vegeu L. IRIARTE, *Beata María Ángela Astorch, Clarisa Capuchina (1592-1665). La mística del breviario*. València, Ed. Asís, 1982.

62. Vegeu I. GORDILLO, «Espiritualidad eclesial de la beata María Angela Astorch, clarisa capuchina (1592-1665)», dins *Est.Fr.* 89 (1988) pp. 637-664.

63. Vegeu L. IRIARTE, «Espiritualidad litúrgica de la beata María Ángela Astorch», dins *Est.Fr.* 87 (1986) pp. 915-946.

64. Vegeu VICENTE DE PERALTA, «La Venerable Sor María Ángela Astorch», dins *Est.Fr.* 22 (1919) pp. 426-445 i, també, L. IRIARTE, «La beata María Ángela Astorch, escritora mística (1592-1665)», *Est.Fr.* 83 (1982) pp. 253-275, etc.

65. Vegeu BEATA MARÍA ÁNGELA ASTORCH (1592-1665), *Mi camino interior. Relatos autobiográficos. Cuentas de espíritu. Opúsculos espirituales. Cartas. Edición preparada por Lázaro Iriarte*. Madrid, B.A.C., 1985. Poc després de la mort de sor Àngela Astorch, les caputxines de Múrcia ja havien publicat una bella i acurada selecció dels advertiments espirituals que la beata donava a les novícies i comunitat (vegeu *Práctica, Directorio y advertencias espirituales compuestas por la Venerable Madre Sor Ángela Astorch, dignísima fundadora de este convento de Madres Capuchinas de la ciudad de Murcia, para ser perfectas religiosas*. Murcia, Imp. de Muñiz, s.d).

66. «La misma Venerable Madre, por expreso mandato de sus Confesores, a quienes tenía hecho voto de obediencia, dexò escritas muchas de estas, y otras cosas, pertenecientes a su conciencia, y porte de vida, aunque sin orden, ni concertada distribución» (vegeu L.I. ZEVALLOS, *Vida y virtudes, favores del cielo...*, f. 8 v).

67. *Ibidem*, pp. 396-402: «Es elevada con la gracia de la contemplación mystica, y don de oración»; pp. 402-408: «Éxtasis, arrobamientos, raptos y los demás grados que Dios la concedió en ésta, su elevada oración»; pp. 408-414: «Hablas y locuciones intelectuales, que Dios muchas veces la comunicaba», etc.

68. «Doctora mística por sus escritos, especialmente por las *Constituciones del amor divino*, que Dios le reveló, y apóstol celosísimo de la devoción al Sagrado Corazón de Jesús, que propagó e inspirados documentos recientemente remitidos a Roma para su examen, instituyó además en Zaragoza, en 1640 [1626!], antes de la aparición de Jesucristo a la Beata Margarita de Alacoque, la primera confraternidad del Sagrado Corazón de Jesús, bajo el título de *Monte de Piedad del Sagrado corazón de Jesús en sufragio de las almas del Purgatorio*. Hizo voto de dirigirse siempre a la perfección; Nuestro Señor reposó en forma de niño en su corazón, como canta en su *Somni de Sant Joan* nuestro inmortal Verdaguer, etc.» (vegeu S. PUIG, *La Madre Serafina. Breve relación de la maravillosa vida de la Venerable Sor Ángela Margarita Serafina fundadora de las Monjas Capuchinas en España, a la luz de sus procesos últimamente remitidos a la Sagrada Congregación de Ritos*. Ed. Gili, Barcelona 1915, p. 99).

Paray-le-Monial rebudes per santa Margarida d'Alacoque.⁶⁹ Semblantment fou molt devota de l'Eucaristia; intensa devoció que li feia sentir grans preocupacions interiors pels ultratges comesos pels protestants i pels soldats, contra Jesús Sagramentat. Per això, sor Àngela Astorch desitjava recollir totes les custòdies profanades⁷⁰ i, no pas en va, al seu moment, dedicà el convent de caputxines de Múrcia a l'Exaltació del Santíssim Sagrament, seguint el suggeriment del confés de la comunitat, Aleix de Boixadors, inquisidor del Regne de Múrcia, segons s'indica, explícitament, en la història de les primeres caputxines hispanes que escriví el reverend Nicolás Torrecilla,⁷¹ on relata que, el monestir de caputxines de Múrcia, fou dedicat, volgutament, a l'Exaltació del Santíssim Sagrament, per tal de reparar les profanacions que, durant la guerra de Separació, efectuaren les tropes en algunes esglésies del Principat de Catalunya.⁷²

69. «Però antes que la V. Margarida [d'Alacoque], la havia practicada una devota religiosa natural de aquest Principat [de Catalunya], la V.M. Sor Maria Àngela Astorch, fundadora de las Monjas Caputxinas en Zaragoza y Murcia» (vegeu *Pràctica de la devoció al Santíssim Cor de Jesús [...] Se dedica a las Congregacions del Santíssim Cor de Jesús, que hi ha fundadas en lo Principat de Catalunya*. Estampa Hereus Vda. Pla, Barcelona 1847, *Introd.* p. IV).

70. Escriu sor Àngela Astorch que, un dia, «de pronto, se me representó como los herejes enemigos de Ntra. Sta. fee chatólica [h]abrían saqueado la isla del Brasil, y dióme terrible pena y cuidado que [h]abrían echo los tales de las custodias y del SSmo. Cuerpo de Christo Sagramentado, y me dió una pasión y ansia de recogerlas y traerlas a España, grandísima» (Apost., *Scritti della Venerabile...*, f. 11 r).

71. Vegeu N. TORRECILLA, *La primera y penitentíssima Religión de Madres Capuchinas en España, fundada por la Reverenda y Venerable Madre Soror Àngela Margarita Serafina, en la Ciudad de Barcelona*. Murcia, Por Juan Fernández de Fuentes, 1646, p. 9: «Impulso que tuvo el Señor Don Alexos de Boxadós y de Llull, Doctor en ambos derechos, Canónigo de la Santa Yglesia de Barcelona, e Inquisidor Apostólico del Reyno de Murcia, para fundar el Convento de Madres Capuchinas, dedicado a la Exaltación del Santísimo Sacramento en la Ciudad de Murcia».

72. «Apenas llegaron las voraces llamas del fuego acometer sacrílegas las especies Sacramentales en el Principado de Cataluña, [...] el señor don Alexos de Boxadós y de Llull [...] resolvió zeloso, y afectuoso a este inefable mysterio de Fe en su corazón, solicitar, y mientras viviere procurar por todos caminos el desagravio. Discurriendo con eficacia, y cuidado, escogió por lo mejor, y proporcionado medio, consagrar un Coro de Vírgenes a la exaltación de este omnipotentísimo Señor Sagramentado, que observando Religión penitentíssima, etc.» (vegeu N. TORRECILLA, *La primera y penitentíssima...*, pp. 9-10). En una carta dels Diputats de la Generalitat de Catalunya, del 18 de setembre de 1640, adreçada al rei Felip IV, suplicaven al monarca que impedís l'entrada a Catalunya de «los soldados sacríflechs y excomunicats, per haver

Aquest monestir murcià de caputxines fou bastit, doncs, en unes cases i hortes que adquirí, per aquesta finalitat, el reverend Aleix de Boixadors al carrer Nou de Múrcia,⁷³ i s'inaugurà el 28 de juliol de 1645: «El señor don Alexos, con su acostumbrada cortesía, dió a la Reverenda Madre Soror María Ángela Astorch, Fundadora y Abadessa, las llaves del Convento [...] y entraron las Reverendas Madres Fundadoras en la clausura a veynte y ocho de julio, poco antes de las Ave Marías, que rezaron en el Choro, Año de mil seyscientos quarenta y cinco».⁷⁴

El rei Felip IV col·laborà amb notables aportacions econòmiques, i facilità, d'aquesta faisó, l'ingrés al monestir de noies pobres de Múrcia⁷⁵ sense possibilitats, car el monestir, a més d'honorar l'Eucaristia, s'havia fundat per tal d'acollir noies pobres sense dot, tal com ho escriví el patrocinador de la fundació en un extens memorial, datat a Múrcia el 23 de maig de 1645: «en la ciudad de Murcia [h]ay más abundancia de mugeres, que de varones, y aquellas de cortos caudales; y así será [de] gran utilidad pública que las hijas de padres honrados della, hallen esta colocación tan virtuosa, sin el gasto de las dotes de otros conventos. Porque esta Religión [de capuchinas] no la admite, ni tampoco rentas en posesión, ni propiedad».⁷⁶

Des d'aquest monestir de Múrcia la beata Astorch sofrí, internament, gran enyorament⁷⁷ per les greus dificultats que passava

cremat dos vegades lo Santíssim Sagrament, que sia alabat», etc. [publicada per V. SERRA DE MANRESA, «Bernardí de Manlleu en el context de la Guerra de Separació. Notícia d'alguns documents inèdits», dins: *Pedralbes* 10 (1990) p. 173].

73. «Compró el señor don Alexos unas casas principales en la calle nueva desta Ciudad [...] en 21 días se formaron y fabricaron Yglesia harto capaz, campana, Choro, Sacristía, Confessionario, Comulgatorio, Portería, Torno, Tinagero, Cozina, Refectorio, *de profundis*, Tribuna, Sacristía, a dentro grande y capaz dormitorio, una Huerta no pequeña, con una Azequia grande de agua corriente que passa por ella, y reducido todo dentro de la clausura necessaria» (vegeu N. TORRECILLA, *La primera y penitentíssima...*, p. 13).

74. *Ibidem*, p. 15.

75. «Motivado el Rey nuestro señor, el cooperar en hecho tan propio de su Augustíssima Casa, [ha] conseguido las colocaciones de muchísimas pobres Donzellas desta Ciudad de Murcia» (*Ibidem*, p. 16).

76. *Ibidem*, pp. 18-19.

77. Poc després d'iniciada la revolta catalana de 1640, la beata Astorch escriví, com de passada, dins dels seus escrits espirituals que: «En este [mesmo] año de 1640

la seva pàtria, Catalunya, quan, annexionada a França, patia els estralls de la guerra de Separació i la violència de les tropes castellanes que masegaven una població empobrida pels allotjaments de les tropes i afeblida, encara, per la pesta i les guerres, tal com ella mateixa ho escriví el maig de 1651:

«Primero día de Mayo deste Año de 1651. Después de [h]aver comulgado, rogando por los trabajos de mi patria, y peste tan grande como disían [h]avía, ofreciendo para su remedio todas las comuniones de las religiosas y la mía para la salvación de los apesados». ⁷⁸

En efecte, sor Àngela Astorch sofrí moltíssim per la situació de Catalunya durant la guerra de Separació⁷⁹ en ser-li, òbviament, impossible de pregar, en les rogatives, per la victòria de les tropes castellanes en contra del poble català. També, al llarg dels seus escrits autobiogràfics, sor Àngela Astorch, quan ens explica, amb molta gràcia, algunes anècdotes ocorregudes durant el viatge de Saragossa a Múrcia (com, per exemple, la gran por que passaren a Oriola quan hi pernoctaren),⁸⁰ no s'estalvia pas de descriure'ns, amb gran vivesa, el profund dolor que li causà haver de deixar el monestir de Barce-

o quarenta y uno, en una ocasión, cantando vísperas, de pronto reberberaron en mi memoria los trabajos de mi patria y principado de Cataluña, y esto con una melancolía y tristeza que desfallecía mi corazón, y no me podía tener en pie» (APost, *Scritti della Venerabile...*, f. 72 v).

78. *Ibidem*, f. 76 r.

79. «En el tiempo que gobernó el Conde Duque [de Olivares] la monarquía [de Felipe IV] por espacio de doce años, padeció mi alma y corazón. [...] Mi vida, Padre, me parecía un soplo. Entendí que por todo el principado de Cataluña durarían doce años (las guerras) y tan sangrientas, que no perdonarían a justos ni pecadores, ni a los niños, pues los echaban vivos en los ríos, sólo por no admitir el papel sellado. Duraron doce años. Ni a las iglesias no perdonó ni a los altares, etc.» (vg. *Mi camino interior...*, p. 575).

80. «Diéronos una pieza para pasar la noche, cuyas ventanas davan a la calle, en la qual, a tal [h]ora de la noche oymos [= oímos] un ruido y estruendo terrible de gatos, perros y grosería confusa, que parecía andavan exorcistas de demonios por el ayre junto a las ventanas de la pieza. Pasamos en silencio la noche sin osar disir nada las unas a las otras por no ocasionarnos más pavor. Sierto [= cierto] padesimos interiormente muchísimo toda la noche esperando amaneciera para tomar aliento» (APost., *Scritti della Venerabile...*, f. 153 r).

lona en ocasió de l'expansió de les clarisses caputxines als territoris hispans, de manera que aquest fou el més gran, i difícil, acte d'obediència de la seva vida religiosa,⁸¹ ben indicatiu del seu gran amor a la pàtria catalana.

Sor Àngela Astorch, es dolia, repetidament, en els seus escrits, de ser tan extensa en la descripció de la seves experiències espirituals: «Padre y Sr. Mío, mucho siento el ser larga y prolixa en mis comunicaciones de spiritu».⁸² Els escrits de sor Maria-Àngela Astorch, eren sempre en castellà, però amb un fort influx de la seva llengua materna, el català,⁸³ i redactats en diverses tongades.⁸⁴ Compilats en ocasió del procés diocesà de beatificació, foren transcrits acuradament en un volum d'escrits, autenticats per ordre del bisbe de Cartagena.⁸⁵ Aquests relats autobiogràfics, en bona part editats per Lázaro Iriarte,

81. «[H]aviendo vivido en mi primitivo convento de Santa Margarita la Real de Barcelona trece años, me mandó la obediencia de mi prelado saliese a la fundación de la ciudad de Çaragoça, y fue en el año 1614 en 19 del mes de mayo. Fue mi sentimiento uno de los mayores que [h]e tenido en mi vida; y así el mayor acto de obediencia de ella [...] Fue mi salida para venir a esta ciudad de Murcia a fundar este convento de la Exaltación del SSmo. Sacramento el año 1645 [...] Fue el camino largo y trabajoso» (*Ibidem*, f. 151 r).

82. *Ibidem*, f. 86 v.

83. «La lettura di questo scritto, che si estende a cento undeci pieghi, o sia quattro cento quaranta quattro fogli e asai noioso, tanto per essere difusso, che per il cattivo carattere e lo stile in cui la Venerabile scriveva, ed anche per il suo linguaggio composto dal Castigliano e Catalano» (Apost., *Scritti della Venerabile...*, Introd. s.f). El P. Lázaro Iriarte, editor dels escrits de la Beata Astorch escriví: «No obstante su amor a la patria catalana y el empleo constante del catalán en su niñez y primera juventud, escribió siempre en castellano, aun en los años en que el destinatario fue su compaisano el inquisidor Boxadós, y con un dominio perfecto de esta lengua. Como es natural, no faltan algunos vocablos y giros catalanes; abundan también los aragonesismos, asimilados en los tres decenios de su permanencia en Zaragoza. Donde más se nota la ambigüedad es en la graffia de algunos sonidos, debido, sobre todo, a la persistencia de la fonética catalana» (vegeu *Mi camino interior...*, Introd., p. 13).

84. Per exemple, «estos papeles continuan las cosas de mi espíritu desde que salí de Çaragoça, que fue el año de 1645 [h]asta medio verano deste de 1649»; (Apost., *Scritti della Venerabile...*, f. 151 r).

85. «Per incarico e commessione che mi é stata fatta dal'Ilmo. e Rvmo. Monsignore Andrea Frattini, Promotore della Fede, ho letto colla dovuta attenzione un tomo in foglio legato a la rústica, il quale secondo l'attestato e certificato dell'Revmo. ed Ilmo. Monsignore vescovo di Cartagena, é una copia autentica da suo ordine, per il suo secretario di Cámera data degli scritti della Venerabile Serva di Dio Sor Maria Angela Astorch», etc. (vegeu els *Scritti della Venerabile Serva di Dio Maria Angela Astorch* [Roma, 18 març 1842]; Apost., Sig. 10-A-24). La còpia, ela-

el qual ja posà en relleu el rigor i qualitat de la transcripció suara al·ludida,⁸⁶ foren publicats amb l'expressiu títol de *Mi camino interior*, suggerit per unes mateixes paraules que va repetint, amb relativa freqüència, sor Àngela Astorch des dels inicis de la seva autobiografia: «Mis Confesores me havían mandado escribir las cosas de mi espíritu y *camino interior*»,⁸⁷ suggeridors mots que, com s'ha dit, Làzaro Iriarte escollí, molt encertadament, com a títol de la compilació dels escrits autobiogràfics de la beata.⁸⁸

L'estil de sor Àngela Astorch és força repetitiu, i tot per indicar, acuradament, al seu director espiritual, Aleix de Boixadors, les constants il·luminacions interiors i, també, la fermesa en les seves penitències com, per exemple, el deixuplinar-se fortament durant mitja hora maldant de revivre la flagel·lació de Crist,⁸⁹ aspecte biogràfic que no pot pas silenciar-se,⁹⁰ i que tanta importància tingué per a la

borada entre 1832 i 1833 per José Sáenz de Tejada, secretari de Cambra del bisbat de Cartagena, a petició de sor Josefa-Francisca Martínez de Yeste, abadessa de les caputxines de Múrcia, fou tramesa a Roma i examinada allí pel bisbe d'Oriola, Félix Herrero Valverde, el qual, durant el març de 1842 es trobava a la Ciutat Eterna.

86. «La copia fue realizada con un criterio de fidelidad meticulosa por dos amanuenses de bella y clara caligrafía. El primero, que transcribió la mayor parte de las cuentas de espíritu, trasladada mecánicamente cada letra como la encuentra, con la grafía propia de la Beata [...] El segundo copista, que transcribió varios de los opúsculos y la relación autobiográfica, se toma la libertad de unir más racionalmente las palabras y de corregir la ortografía original [...] Terminada la copia, fue confrontada línea por línea con el original. Mandada a Roma, etc.» (vegeu *Mi camino interior...*, pp. 15-16).

87. Vg. *Scritti della Venerabile...*, f. 2 r i f. 54 r.: «Este año de 1636, en veynte del mes de enero, dí cuenta a V.M. de todo mi modo de proceder en *mi camino interior*», etc.

88. «[Àngela Astorch] tuvo la conciencia de que el itinerario que Dios la hacía recorrer se salía de los carriles trillados; habla reiteradamente de lo que ella llama *mi camino interior*; un modo peculiar de comunicación con Dios, un conjunto de misericordias divinas. Por esta razón he titulado *Mi camino interior* al conjunto de escritos de la Beata» (vg. *Mi camino interior...*, Introd., p. 20).

89. L'any 1636 escriu al seu confés que «finí en esto el ejercicio de la flagellación, que duró poco más o menos, media [h]ora, y mi alma quedó consoladísima»; (APost. *Scritti della Venerabile...*, f. 70 v).

90. «Otro reparo provenía de las numerosas descripciones de las que la Beata llama *ejecuciones penales*, elemento integrante de su camino interior, humillaciones públicas, maceraciones corporales rebuscadas, en especial su afición a experimentar en propia carne los azotes del Señor en la columna, constituyen un dato biográfico que no debe ignorarse» (vegeu *Mi camino interior...*, Introd., p. 17).

vida espiritual de sor Àngela Astorch, la qual, per a l'exercici de les deixuplines, usà d'instruments tan violents que laceraven el seu cos,⁹¹ vestit tothora asprament i descalç, i el mortificaven amb sovintejats dejunis de gran rigor.

De petita, sor Àngela Astorch ja aprengué el llatí (cosa força rara en les religioses del seu temps),⁹² i de manera infusa!,⁹³ però no començà de guardar els seus escrits⁹⁴ de consciència fins l'any 1641, per manament del seu confessor:⁹⁵

«En este principio del Año de 1611 [1641!] me preguntó V.S. cómo tenía los papeles que mis Confesores me habían mandado escribir las cosas de mi espíritu y camino interior por donde me

91. «En cuanto a la penitencia, hacía tres disciplinas cada semana, siguiendo en eso la comunidad, lunes, miércoles y viernes, con tal afecto, que ordinariamente derramaba sangre en ellas por usar de instrumentos violentos. Fuera de éstas, hacía muchas a solas, sin ser registrada de nadie, con mucha fluxión de sangre. Vestía túnica de estameña, iba con solas unas sandalias; y por maravilla hice sino dos comidas cada día y muy poco cada vez» (*Ibidem*, I, 11).

92. Per exemple, l'any 1821, la cronista de la comunitat de caputxines de Palma de Mallorca, posava en relleu que una monja de la comunitat, que morí víctima de la pesta, entenia molt bé la llengua llatina: «Sor Mª Rita Ignacia Ripoll [...] entendía mucho el latín» (ARXIU CONVENTUAL DE LES CAPUXINES DE PALMA, *Libro de las cosas dignas de memoria deste convento [sic] de capuchinas descalças que se llama de la puríssima concepción en la ciudad de Mallorca, año 1662 [= Memorias de la Comunidad]*, f. 72).

93. «Arrivò ad acquistare l'intelligenza della lingua latina [...] senza maestri che l'istruissero, senza studiarla» (APost., *Scritti della Venerabile...*, Introd., s.f.). Aquesta coneixença de la llengua llatina l'ajudà, enormement, a la comprensió dels textos de l'Ofici diví.

94. Els escrits originals es malmeteren durant la guerra civil de 1936-1939. Actualment només queda la fidelíssima transcripció conservada a l'Arxiu de la Postulació General dels caputxins, tal com ho posà ja en relleu el pare Iriarte: «Fue una verdadera fortuna que este manuscrito, ejecutado con tales garantías de fidelidad, fuera conservado hasta nuestros días en el archivo de la Postulación General de la Orden Capuchina. Los autógrafos, que seguían cuidadosamente conservados en un cofre por las capuchinas de Murcia, al estallar la revolución de 1936 fueron confiados por ellas a una persona seglar; pero al reunirse la comunidad en 1939, se hallaron con la dolorosa sorpresa de que la persona que los guardaba los había dejado destruir completamente por la humedad. Solo muy pocos pudieron salvarse» (vg. *Mi camino interior...*, Introd., p. 16).

95. «Cuando el canónigo catalán mosén Alejo de Boxadós quiso conocer a fondo la talla excepcional de la monja su compatriota, la obligó a redactar algunos trozos autobiográficos que hoy son preciosos» (*Ibidem*, p. 23).

[h]avía llevado Dios N[ues]tro S[eño]r. Respondía a V.S. que cómo nunca llegó a mi entendimiento me [h]avían de mandar los guardara [...] los quemaba o rompía, y otros guardé y tengo en mi poder».⁹⁶

En aquests escrits espirituals la beata Astorch es mostra altament agraciada pel do de la contemplació,⁹⁷ capaç de recollir-se internament amb gran facilitat, posar-se «en ocupación interior, encerrándome dentro de mi misma con mi Dios»,⁹⁸ i assaborir les pregoneses inefables del misteri del Déu-Trinitat⁹⁹ en el seu cor contemplatiu, especialment durant la pregària litúrgica,¹⁰⁰ per això, ran de la beatificació ocorreguda, com s'ha dit, el 1982, fou qualificada de «mística del breviari», i, ahora, presentada com una de les figures més representatives i originals de la mística hispana del segle XVII.

4. MARIA-ÀNGELA ASTORCH I LES CONSTITUCIONS DE SARAGOSSA

Sor Àngela Astorch, en els seus escrits espirituals, manifesta la gran mortificació que experimentà en haver de ser responsable, com a abadessa,¹⁰¹ del progrés espiritual de les germanes confiades, a través

96. APost., *Scritti della Venerabile...*, f. 2 r. El padre Iriarte, en editar, l'any 1985, els escrits de la Beata indicava que Maria-Àngela Astorch: «escribió mucho, en parte por afición espontánea, pero casi siempre por imposición reiterada de sus confesores, persuadidos de que se hallaban ante un caso excepcional» (vegeu *Mi camino interior...*, Introd., p. 12).

97. Per exemple, «en una <h>ocasión, viernes después de comulgar, me yso [= hizo] una misericordia Dios Ntro. Sr., y fué encerrarme en una profundidad interior, en la qual vine a estar olvidada de todas las cosas» (APost., *Scritti de la Venerabile...*, f. 56 v).

98. *Ibidem*, f. 6 r.

99. «Dia de la SSma. Trinidad, después de [h]aver comulgado, experimenté grandísima solemnidad y fiesta en lo íntimo y profundo de mi alma, y derretida en amorosas lágrimas, y comprendida de una profundidad y cantidad grande, experimenté la asistencia de las tres divinas personas dentro mi alma, con tanta claridad y distinción que no le pude ignorar, etc.» (*Ibidem*, f. 12 r).

100. «Mientras va recitando los salmos, las antífonas, los responsorios, se siente invadida de luz superior y arrebatada en Dios, sin que ello le impida mantener la atención externa a la ejecución coral» (vg. *Mi camino interior...*, Introd., p. 11).

101. «Siempre siento el verme ocupada en los oficios de la religión y el yr [= ir] ocupada y con tantas atensiones y cuydados por el oficio de prelada, que del modo que padezco en mi interior y los sentimientos que padezco es imposible decirlo [= decirlo] pero no el padecerlos» (APost., *Scritti della Venerabile...*, f. 51 r).

de l'exercici abacial: «Esme suma mortificasi3n verme prelada, y [h]aver de mandar. Tratar con criaturas es una continua violencia para mi sp3ritu». ¹⁰² I en ser elegida abadessa, per primera vegada, l'any 1626, Maria-Àngela Astorch s'esforçà a governar pastoralment la comunitat segons el voler de santa Clara, esdevenint mare i serventa sol·lícita de totes les germanes. Amb aquesta finalitat, seguint quasi literalment el text de les Constitucions del protomonestir de Barcelona, aprovades el 1603, elaborà les Constitucions del monestir de Saragossa, on accentuà els valors d'una veritable vida fraterna, seguint de prop l'esperit de Santa Clara i el testimoniatge de sor Àngela Serafina Prat. Aquestes Constitucions, ¹⁰³ publicades el 1629, tingueren diverses edicions i foren adoptades a bona part dels monestirs hispans, també en el de Barcelona, ¹⁰⁴ puix que no hi ha diferències substancials en els textos legislatius adés esmentats, els quals s'observaren fins a les Constitucions Generals de 1927, a excepció del mètode d'elecció de l'abadessa.

En efecte, ran de l'elecció d'Àngela Astorch abadessa de les caputxines de Saragossa (1626), es trobà, aquesta religiosa, amb el problema de la validesa de les Constitucions. Ella i les fundadores seguien les Constitucions de Barcelona, avalades només amb l'autoritat episcopal del bisbe Alfons Coloma i, per això, cercà l'aprovació pontifícia del text. ¹⁰⁵ Mentrestant, sor Catalina de Lara, abadessa de

102. *Ibidem*, f. 159 r.

103. Vegeu *Regla Primera de la Gloriosa Madre Santa Clara, y Estatutos y Constituciones de las Monjas Capuchinas*. Imp. de Lanaja, Saragossa 1629.

104. Vegeu la *Regla Primera de la gloriosa Madre Santa Clara, y Estatutos y Constituciones de las Religiosas Capuchinas, fundadas por la Venerable Mare Àngela Margarita Serafina, conforme se practican por las del Convento de Santa Margarita la Real de Barcelona*. [50 ed.] Barcelona, Imp. Altés, 1915, on a les pp. 64-79 hi ha transcrita la *Bula y Letras Apostólicas de nuestro muy Santo Padre Urbano VIII, concedidas en forma de Breve, sub anulo Piscatoris, para perpetua aprobaci3n y confirmaci3n de las Constituciones y Estatutos de las Monjas Capuchinas, con los que se guarda la primitiva Regla de la Bienaventurada Madre nuestra Santa Clara. Sacadas a instancia de la Madre Abadesa y demás Religiosas Profesas del Convento de Capuchinas de Zaragoza*, etc.

105. Vegeu *Bula y Letras Apostólicas de nuestro muy Santo Padre Urbano, por la Divina Providencia Papa Octavo, concedidas en forma de Breve, sub anulo Piscatoris, para la perpetua aprobaci3n y confirmaci3n de las Constituciones y Estatutos de las Monjas Capuchinas, dins Regla Primera de la Gloriosa Madre Santa Clara, Estatutos y Constituciones de las Monjas Capuchinas*, Sevilla [1693], pp. 56-69.

les caputxines de València, havia obtingut un breu del papa Pau V, que concedia al seu monestir d'adoptar el text de les Constitucions de Roma,¹⁰⁶ en comptes de seguir les Constitucions de Barcelona. I és que sor Catalina volia tornar a un dejuni més rigorós,¹⁰⁷ puix que les caputxines catalanes seguien el costum dels frares caputxins; sobretot, volia donar més llibertat a la comunitat en el Capítol electiu,¹⁰⁸ perquè a Barcelona, després de manifestar les monges el seu parer al Visitador, era aquest qui nomenava l'abadessa,¹⁰⁹ mètode que s'allunyava força de la tradició capitular franciscana. Per això, sor Àngela Astorch, en sol·licitar l'aprovació del text de les Constitucions de Barcelona per al monestir de Saragossa, féu esmenar aquest punt del Capítol d'eleccions,¹¹⁰ d'acord amb les modificacions introduïdes per Catalina de Lara a València; important modificació que, ben aviat, seria assumida també pel monestir de Barcelona, tal com pot veure's en les diverses edicions de les Constitucions.¹¹¹

106. Vegeu *Regla de la Gloriosa Santa Clara, con las Constituciones de las Monjas Capuchinas del Santísimo Crucifijo de Roma, reconocidas y reformadas por el Padre General de los Capuchinos. Concedidas y otorgadas por la Santidad de Paulo V, con Breve particular a la Abadesa y monjas del convento de Santa Clara de Valencia a 22 de agosto del año de 1617*. Madrid, Por Luis Sánchez, 1619.

107. «Las Monjas en todo tiempo deben ayunar [...] Y estando obligadas a ayunar en todo el tiempo del año, consiguientemente se deben abstener en todo lugar de comer carne» (*Ibidem*, cap. IV: «De la abstinencia»).

108. «Las Monjas vendrán a dar el voto con toda paz y devoción, como conviene a las Religiosas siervas y Esposas de Christo; y así, de una en una vengán a la Grada, y den sus votos libremente, pronunciando el nombre de aquella Religiosa que eligen por su Madre Abadesa; y los dichos Padres fielmente escribirán los nombres, y todos los volem que sia mirat, sino sols en quant va fundat en causa rahonable» (*Ibidem*, cap. VII: «De la elección de la Madre Abadesa, oficialas y discretas»).

109. «La informació que prendrà, serà de las parts y calitats de las Sors que [h]y [h]aurà en lo monestir per a poder ésser Abadesas [...] eligirà per Abadesa lo elector sol, aquella Sor que serà trobada tenir més perfeta, y cabalment las parts y calitats requisitas per a tal ofici, sens tenir ningun compte a la sola voluntat y gust de las Sors, lo qual no volem que sia mirat, sino sols en quant va fundat en causa rahonable» (vg. *Regla Segona del Gloriós Pare Sant Francesch...*, Barcelona 1644, ff. 169-170).

110. «Y las Sorores, Coristas y Legas, vengán a dar por sí mismas a la rexa a dar su voto con toda paz y devoción [...] Y la que tuviere más de la mitad de los votos sea elegida, y si sucediere que en el primer escrutinio no hubiere electa, hágase el segundo, y así se vayan tomando los votos hasta que la [h]aya» (vg. *Regla Primera de la Gloriosa Madre Santa Clara*, Saragossa 1629, pp. 141-142).

111. Vegeu, per exemple, *Regla Primera de la Gloriosa Madre Santa Clara*, y

Del grup de les primeres caputxines, cal fer esment de sor Isabel Astorch,¹¹² germana de sor Àngela, i fidelíssima secretària de la fundadora de les caputxines. Sobre la vida i santedat d'aquesta fidel col·laboradora de la Mare Serafina, se'n conserva una breu biografia¹¹³ d'època on se'ns donen notícies precioses sobre la vida de les primeres caputxines. Isabel Astorch, nascuda a Barcelona el 9 de març de 1583, fou batejada a la parròquia del Pi. De molt joveneta s'afegí al grup de seguidors de la mare Serafina,¹¹⁴ professà¹¹⁵ el dia de santa Clara de 1602. Destacà en l'austeritat i rigor penitencial i era tan «cruel» amb ella mateixa, que hagué de ser moderada per Àngela Serafina.¹¹⁶ A semblança de la seva germana petita, sor Maria-Àngela Astorch,

Estatutos y Constituciones de las Monjas Capuchinas. 4ª ed., Sant Gervasi 1882, p. 122: «Vengan por sí mismas a dar su Voto con toda paz y devoción», etc.

112. Nasqué el 9 de març de 1583. Vegeu la *Còpia del Suptancial Batisma de la M[ar]je Isabel Astorch*: «A nou de mars de 1583, fonch batejada Elisabet, Paula, Catherina, Eulària, filla de Cristòfor Astorch y de Chatarina llur muller, foren padrins», etc.; (APCC, *Caputxines*, Llig. B-5-25, s.f). Morí el 25 de març de 1616. Aquestes partides de baptisme foren transcrites per sor Maria-Àngela Siqués, caputxina del Monestir de Santa Margarida la Reial (vegeu Carta de Sor M.A. Siqués a E. Astorch i Siqués, Barcelona 11 setembre 1806; APCC, *Ibidem*, s.f).

113. Vegeu *Resumen de la Vida de Nostra M[ar]je Isabel Estorch [sic]*, f. 1 r: «Entró en compañía de Ntra. V.M. Serafina el día 6 de julio de 1599 y Professó a 12 de agosto de 1602, y murió a los 25 de Marzo de 1616 siendo Abadesa, a los 33 años de edad y 16 de Religión, etc. (APCC, *Caputxines*, Llig. B-5-25).

114. «Muertos sus padres, sus deudos la pusieron en casa de la madre Serafina con <h>otras doncellas» (vegeu *Resumen de la Vida...*, f. 1). Aquestes dades biogràfiques, juntament amb les de Sor Dionísia Ginebrosa i sor Catalina de Lara, foren recopilades a petició del P. Fons, mentre redactava la biografia de sor Àngela Serafina, tal com es llegeix en el darrer full del manuscrit: «Estas relaciones destas religiosas hemos puesto aquí porque el padre que [h]asía el libro de nuestra santa las pidió» (*Ibidem*, f. 17 v).

115. «Yo Sor Isabel Astorch natural de la present Ciutat de Barcelona, fas fe com a 6 del mes de juliol de l'any 1599, prenguí lo [h]Àbit y me encerrí en companyia de Ntra. Sta. Mare Àngela Serafina, y fíu la professió a 12 del mes de Agost del any 1602. [EI] Dia de Ntra. Sta. Mare Sta. Clara, prometí guardar la Regla de Ntra. Mare Sta. Clara en mans de la Mare Sor Àngela Serafina Abadesa, assistint lo molt Ilm. y Revm. Sr. D. Alfons Coloma, bisbe de la present ciutat de Barcelona» (vegeu *Còpia del Sumario y Dietario de todas las cosas hechas en dicho monasterio nuestro de capuchinas*, f. 134; dins: ADB, *IV. Ordes Religiosos*, caputxines, s.c).

116. «La virtud de la mortificación la tuvo muy grande, mortificando su cuerpo con tanta aspereza que fué necesario que en su comida la Sta. Madre [Serafina] la mandase comer lo que le ponían delante. En las disciplinas era consigo cruel» (APCC, *Resumen de la vida de Nostra M. Isabel Estorch*, f. 1 v).

actualment beata, es vegé agraciada per dons d'altíssima contemplació i sovintejats raptos: «El día de la festividad de Todos los Santos stubo por espacio de tres horas en un rapto muy regalado». ¹¹⁷ Morí ¹¹⁸ el 25 de març de 1616.

També cal esmentar sor Eufràsia Berenguer, la qual durant la Guerra de Separació fou una gran intercessora en la pregària a favor del poble català, i gaudí del do de la pregària continuada. Les caputxines de Barcelona registraren el seu òbit, ocorregut el 25 d'abril de 1641, amb aquestes paraules:

«En lo Any 1641 morí la M. Sor Eufràcia Berenguer, natural de la ciutat de Lleida, a 25 del més d'abril, après de mol[t]s anys de religió y vida exemplar y mol[t] virtuosa, devotíssima de frequentar los San[t]s Sagraments, y exercitant-se en molt particular cuidado en la virtud de la caritat y oració contínua, en la cual li féu Déu Nostre Señor particularíssimas mercès, com se són trobades après de morta algunas de ellas escritas de sa mà per obediència de son confessor. ¹¹⁹ Esta fou Religiosa Corista». ¹²⁰

Eufràsia Berenguer havia vestit l'hàbit el dia 26 d'agost de 1612, i professà com a clarissa caputxina al monestir de Santa Margarida la Reial de Barcelona el 29 de setembre de 1613. Serien moltes les religioses caputxines de la primitiva generació dignes d'esment per la seva vida mortificada i santa; per això ens limitem a referir-nos, brevíssimament, i ja per concloure l'article, a sor Dionísia Ginebrosa, filla de la població d'Olot, que fou la primera novícia de les caputxines de Girona, d'aspra mortificació, amb dejunis i penitències quasi permanents, i dormint sobre la cendra, tal com es llegeix en les primitives cròniques de les caputxines:

117. *Ibidem*, f. 3 v.

118. L'òbit fou registrat dins el *Sumario y dietario...*, f. 267 (còpia a l'ADB, *IV. Ordes Religiosos*, caputxines, s.c).

119. «Por orden que me ha dado un Padre Espiritual escriví lo siguiente de una alma que se comunicó con el dicho Padre. Era la tal alma Sor Eufrasina Berenguer, Religiosa del Convento de Capuchinas de Barcelona, dins *Resumen de la vida de Sor Eufrasia Berenguer*, f. 1 (APCC, *Cròniques i Biografies*, Llig. A-1-7).

120. Escrit a la coberta del *Resumen de la Vida de Sor Eufràsia Berenguer*, amb aquesta citació: «En el *Llibre antich de la Religió*, folio 300: Òbit de la M. Sor Eufracia Berenguer» (APCC, *Cròniques i Biografies*, Llig. A-1-7).

«En la abstinencia era singular y aventajada [...] Comer los mendrugos más duros y mohosos, y lo que las demás religiosas dejaban en el plato, y algunas veces lo de algunos días guisado [...] Su dormir era poquísimo, apenas estaba en la cama, el ordinario era recostada en la ceniza sobre un tizón [...] Era muy dada a la oración, y parece que vivía sola de ella».¹²¹

Amb aquests exemples de pregària i penitència de la primitiva generació de les clarisses caputxines de casa nostra, hem intentat aproximar aspectes inèdits de llur legislació i vida de cada dia, desenvolupada en el rigorós clima de la clausura papal. Aspectes complementaris, i altres detalls més específics, de la vida quotidiana i espiritualitat de les monges caputxines, hom pot trobar-los a l'article publicat en l'anterior volum d'*Analecta Sacra Tarraconensia*¹²² i, també, a la monografia publicada no fa gaire sobre les caputxines catalanes,¹²³ especialment en el capítol segon.¹²⁴

121. Vegeu, a l'ARXIU CONVENTUAL DE LES CAPUXINES DE GIRONA el: *Libro-Crónica de la Comunidad de Monjas Capuchinas de Gerona, desde la Fundación del Monasterio*, (anys 1609-1962), ff. 130-131: «Lista de las Religiosas que desde la fundación de este Monasterio han profesado, vivido y muerto...» Núm. 7: *Sor Dionisia Ginebrosa, lega*. Vegeu, també, I. TORRADEFLOT, *Crónicas...*, Vol.II, Manresa 1907, pp. 40-41, etc.

122. Vegeu V. SERRA DE MANRESA: «La vida quotidiana de les clarisses caputxines a Catalunya i Mallorca: des de la fundació a les primeres constitucions generals (anys 1599-1927)», dins *Analecta Sacra Tarraconensia* 75 (2002) pp. 99-170.

123. Vegeu Valentí SERRA DE MANRESA, *Les clarisses-caputxines a Catalunya i Mallorca: de la fundació a la guerra civil (1599-1939)*. (Col·lecció Sant Pacià, 76). Facultat de Teologia de Catalunya, Barcelona 2002.

124. *Ibidem*, pp. 125-210: «La vida quotidiana de les clarisses capuxines».